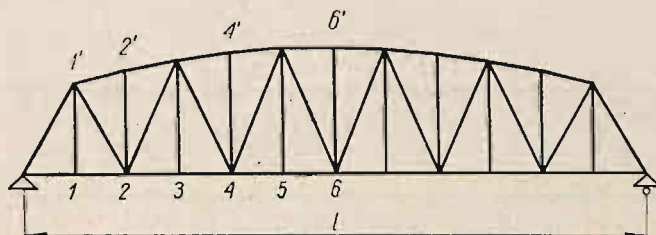

Smukłość krzyżulców w połowie ich długości wyboeczeniowej w płaszczyźnie dźwigara i smukłość w kierunku prostopadłym przy całkowitej długości wyboeczeniowej danych krzyżulców są często jednakowe, chociaż czasem w drugim przypadku smukłość ich jest nieco mniejsza.

Rys. 129

Pas górny ściskany nad słupkami wysokimi, które nie są przecięte krzyżulcami, lepiej jest łamać w taki sposób, aby kąt wewnętrzny pomiędzy pasami był mniejszy od 180° (rys. 129). Wtedy słupki 22', 44', 66' są rozciągane i nie wymagają tej sztywności w płaszczyźnie dźwigara, jaką musiałyby mieć, gdyby były ściskane choćby nawet niewielką siłą.

Rozdział III

WŁASNOŚCI RÓŻNYCH UKŁADÓW BELEK KRATOWYCH

1. Najkorzystniejsza wysokość dźwigarów kratowych

Zastanówmy się obecnie, jaka powinna być wysokość np. dźwigara o kracie prostokątnej i pasach równoległych przy danej ilości przedziałów m , ich długości a , a zatem przy rozpiętości teoretycznej kratownicy $l = m \cdot a$ i przy dopuszczalnym naprężeniu stali $k \text{ T/m}^2$.

Oznaczmy siły w dowolnym przedziale cd w pasie górnym, w pasie dolnym, w krzyżulcu i słupku odpowiednio przez S_g, S_d, S_k i S_s , współczynniki zaś konstrukcyjne dla prętów pasów i kraty wewnętrznej — odpowiednio przez $\varphi_1, \varphi_2, \varphi_3$ i φ_4 , kąt pochylenia krzyżulca do pasa przez α , obciążenie stałe przez $p \text{ T/mb}$, obciążenie ruchome przez $q \text{ T/mb}$, obciążenie stałe i ruchome łącznie przez $p + q = g \text{ T/mb}$, oraz wysokość dźwigara na całej jego długości przez h .

Objętości poszczególnych prętów kraty i najkorzystniejsza wysokość dźwigarów będą następujące.

1. Objętość prętów pasa górnego

Dla siły w przecie pasa górnego w przedziale cd otrzymamy pole linii wpływu (rys. 130):

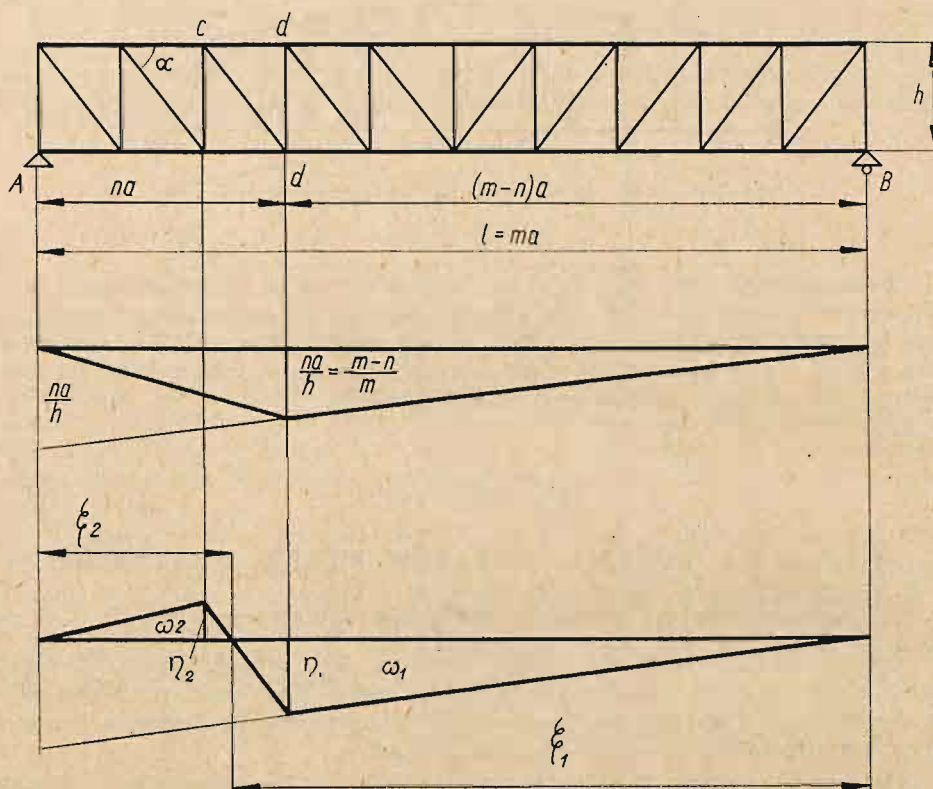
$$W = \frac{(m - n) n a^2}{2 h}$$

Objętość rzeczywista tego pręta wynosi:

$$V_g = \frac{(m - n) n a^3}{2 h k} g \varphi_1.$$

Przy parzystej liczbie przedziałów objętość wszystkich prętów pasa górnego będzie:

$$V_g = 2 \sum_{n=1}^{n=m/2} \frac{(m-n) n a^3 g \varphi_1}{2 h k} = \frac{a^3 g \varphi_1}{h k} \sum_{n=1}^{n=m/2} (m-n) n;$$

Rys. 130

ponieważ

$$\sum_{n=1}^{n=m/2} (m-n) n = m (1 + 2 + 3 + \dots + \frac{m}{2}) - \left[1^2 + 2^2 + 3^2 + \dots + \left(\frac{m}{2}\right)^2 \right] =$$

$$= \frac{m^2 (m+2)}{8} - \frac{m(m+2)(m-1)}{24} = \frac{m(m+2)(2m-1)}{24},$$

to

$$V_g = \frac{m(m+2)(2m-1) a^3 g \varphi_1}{24 k} \cdot \frac{1}{h} = \frac{A}{h}.$$

2. Objętość prętów pasa dolnego

W taki sam sposób możemy obliczyć objętość pasa dolnego, tylko sumę należy przyjąć od $n = 1$ do $n = \frac{m}{2} - 1$.

Wówczas otrzymamy:

$$V_d = \frac{m(m-2)(2m+1)a^3 g q_2}{24 k} \cdot \frac{1}{h} = \frac{B}{h}.$$

3. Objętość krzyżulec

Pola poszczególnych odcinków linii wpływowej (rys. 130) dla krzyżulca cd będą:

$$\omega_1 = \frac{\xi_1 \eta_1}{2} \quad \text{i} \quad \omega_2 = \frac{\xi_2 \eta_2}{2},$$

gdzie

$$\eta_1 = \frac{m-n}{m \sin \alpha} \quad \text{i} \quad \eta_2 = \frac{n-1}{m \sin \alpha}.$$

Z własności linii wpływowej wynika, że

$$\frac{\xi_1}{\xi_2} = \frac{n-1}{m-n},$$

a więc

$$\omega_1 = \frac{(m-n)^2 a}{2(m-1) \sin \alpha} \quad \text{i} \quad \omega_2 = \frac{(n-1)^2 a}{2(m-1) \sin \alpha};$$

różnica tych pól wyniesie:

$$\omega_1 - \omega_2 = \frac{a(m-2n+1)}{2 \sin \alpha}.$$

Siła w krzyżulec

$$S_k = \frac{a(m-2n+1)p}{2 \sin \alpha} + \frac{a(m-n)^2 \cdot q}{2(m-1) \sin \alpha},$$

jego objętość

$$V_k = \left[a(m-2n+1)p + \frac{a(m-n)^2 q}{m-1} \right] \cdot \frac{a^2 + h^2}{2 h k} q_3.$$

Objętość wszystkich krzyżulec dźwigara:

$$V_k = \sum_{n=1}^{n=m/2} V_k;$$

$$V_k = \frac{(a^2 + h^2) a p q_3}{h k} \cdot \sum_{n=1}^{n=m/2} (m-2n+1) + \frac{(a^2 + h^2) a q q_3}{h k (m-1)} \cdot \sum_{n=1}^{n=m/2} (m-n)^2;$$

ponieważ

$$\sum_{n=1}^{n=m/2} (m-2n+1) = \frac{m^2}{4},$$

to

$$\begin{aligned} \sum_{n=1}^{n=m/2} (m-n)^2 &= \sum_{n=1}^{n=m/2} (m^2 - 2mn + n^2) = \frac{m^3}{2} - 2m(1+2+\dots+ \\ &+ \frac{m}{2}) + 1^2 + 2^2 + 3^2 + \dots + \left(\frac{m}{2}\right)^2 = \frac{1}{24} m(m-1)(7m-2), \end{aligned}$$

to

$$V_k = \frac{(a^2 + h^2) a p q_3}{h k} \cdot \frac{m^2}{4} + \frac{(a^2 + h^2) a q q_3 m (7m - 2)}{24 h k} =$$

$$= \frac{a^2 + h^2}{h} \cdot \frac{m a}{4 k} \cdot \left[\frac{6mp + (7m - 2)q}{6} \right] q_3 = C \frac{a^2 + h^2}{h}.$$

4. Objętość słupków

Dla słupków otrzymamy to samo wyrażenie co i dla krzyżuleców, tylko zamiast $1/\sin \alpha$ należy wstawić 1, współczynnik konstrukcyjny q_4 oraz długość słupków h równą wysokości dźwigara.

Zatem objętość słupków określa się ze wzoru:

$$V_s = \frac{m a}{4 k} \left[\frac{6mp + (7m - 2)q}{6} \right] q_4 h = Dh.$$

5. Objętość prętów całego dźwigara

Objętość wszystkich prętów dźwigara wyniesie:

$$V_e = \frac{A}{h} + \frac{B}{h} + C \frac{a^2 + h^2}{h} + Dh. \quad [1]$$

6. Najkorzystniejsza wysokość dźwigara

Najmniejszą objętość wszystkich prętów dźwigara otrzymamy wówczas, gdy

$$\frac{d V_e}{d h} = -\frac{A}{h^2} - \frac{B}{h^2} - \frac{Ca^2}{h^2} + C + D = 0,$$

skąd

$$h = \sqrt{\frac{A + B + Ca}{C + D}}.$$

Po wstawieniu do tego wzoru zamiast A, B, C, D ich wielkości i po odpowiednich przeróbkach otrzymamy wzór:

$$h = \frac{l}{m} \sqrt{\frac{g[(m+2)(2m-1)q_1 + (m-2)(2m+1)q_2] + [6mp + (7m-2)q]q_3}{[6mp + (7m-2)q](q_3 + q_4)}}. \quad [2]$$

7. Najkorzystniejszy stosunek wysokości dźwigara do jego rozpiętości

Zakładając, że $\frac{p}{q} = \alpha$, a $g = p + q = (1 + \alpha)q$,

otrzymamy wzór:

$$\frac{h}{l} = \frac{1}{m} \sqrt{\frac{(1+\alpha)[(m+2)(2m-1)q_1 + (m-2)(2m+1)q_2] + (6m\alpha + 7m-2)q_3}{(6m\alpha + 7m-2)(q_3 + q_4)}}. \quad [3]$$

Jak wynika z tego wzoru, stosunek najkorzystniejszej wysokości dźwigara do jego rozpiętości zależy od współczynników konstrukcyjnych prętów dźwigara, od stosunku obciążenia stałego do obciążenia ruchomego oraz od ilości przedziałów danego dźwigara: im większa jest liczba przedziałów, tj. im gęstsza jest krata, tym mniejsza powinna być wysokość dźwigara, i odwrotnie.

2. Obliczanie teoretycznego ciężaru dźwigarów kratowych

Wzór (1) może służyć do obliczania teoretycznego ciężaru dźwigarów. Całkowity ciężar własny przęsła mostu p składa się z trzech elementów: z ciężaru części przejazdowej F T/mb, z ciężaru tężników p_1 T/mb i z ciężaru dźwigarów p_2 T/mb.

Zatem całkowity ciężar własny 1 mb przęsła mostu można obliczyć na podstawie wzoru:

$$p = (F + p_1 + p_2) \text{ T/mb.}$$

Ciężar tężników możemy wyrazić jako pewną część ciężaru samych dźwigarów, tj. $p_1 = \alpha p_2$.

Zwykle współczynnik α mieści się w granicach $0,09 \div 0,12$, czyli średnio 0,10.

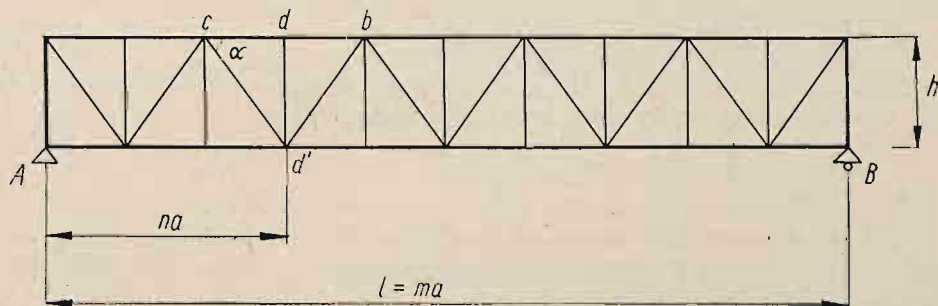
Jeżeli ciężar właściwy materiału, z którego wykonujemy dźwigary, oznaczmy przez γ , to

$$p_2 l = \gamma V_c = \gamma \left(\frac{A}{h} + \frac{B}{h} + C \frac{a^2 + h^2}{h} + D h \right):$$

wprowadzając do tego wzoru zamiast A, B, C, D ich wielkości już obliczone, zamiast p jego składowe części $F + p_2 (1 + \alpha) = F + 1,1 p_2$ oraz zamiast q_1, q_2, q_3, q_4 średni współczynnik konstrukcyjny dla całego dźwigara q , to po rozwiązaniu liniowego równania dla p_2 otrzymamy następujące wyrażenie:

$$p_2 = \frac{2 F [a^2 (2 m^2 + 3 m - 2) + 6 m h^2] + q [a^2 (4 m^2 + 7 m - 6) + 2 h^2 (7 m - 2)]}{\frac{24 h k}{q \gamma} - 2,2 [a^2 (2 m^2 + 3 m - 2) + 6 m h^2]}.$$

Wzór ten uwzględnia nie tylko wszystkie wielkości, które mają wpływ na ciężar dźwigarów, jak ciężar części przejazdowej, ciężar tężników, rozpiętość dźwigara, dopuszczalne naprężenie, ciężar właściwy materiału dźwigara-

Rys. 131

rów, współczynnik konstrukcyjny dźwigara, wysokość dźwigara — lecz również i liczbę przedziałów kratownic. Zachowując te same oznaczenia co przy rozpatrywaniu dźwigara z kratą prostokątną i postępując analogicznie otrzymamy dla dźwigara z kratą krzyżulcową, z dodatkowymi słupkami oraz wieszakami i o pasach równoległych (rys. 131) następujący wzór:

$$\frac{h}{l} = \frac{1}{m} \sqrt{\frac{2 [(m^2 - 4) q_1 + (m^2 + 2) q_2 q + [6 m p + (7 m - 2) q] q_3]}{[6 m p + (7 m - 2) q] q_3 + [F_s \left(1 - \frac{2}{m}\right) + F_w] \frac{12 k}{a}}}. \quad [4]$$

we wzorze tym F_s i F_w oznaczają przekroje słupków i wieszaków, które zawsze możemy obliczyć z góry.

Przekroje słupków przy jeździe górą i przekroje wieszaków przy jeździe dołem będą zależeć przeważnie od największych reakcji belek poprzecznych, przekroje zaś słupków przy jeździe dołem i wieszaków przy jeździe górą określamy na podstawie wymagań konstrukcyjnych.

Ciężar dźwigarów o układzie podanym na rys. 131 obliczamy w podobny sposób jak ciężar dźwigarów o kracie prostokątnej. Ciężar dźwigarów tego typu wynosi:

$$p = \frac{2F[(2m^2 + 3m - 4)a + 3mh^2] + [(4m^2 + 7m - 10)a^2]q + \frac{12hk}{a\varphi} \left[F_s \left(1 - \frac{2}{m} \right) + F_w \right]}{\frac{24hk}{\gamma\varphi} - 2,2[2a^2(2m^2 + 3m - 4) + 3mh^2]}. \quad [5]$$

W podanych wzorach można przyjmować następujące współczynniki konstrukcyjne dźwigarów kratowych: dla pasa ściskanego $\varphi_1 = 1,5 \div 1,6$, dla pasa rozciąganego $\varphi_2 = 1,25 \div 1,35$, dla krzyżulców $\varphi_3 = 1,3 \div 1,4$ i dla słupków $\varphi_4 = 1,7 \div 2,0$.

Średni współczynnik konstrukcyjny, który występuje we wzorach określających ciężar dźwigarów, można przyjmować w granicach $\varphi = 1,75 \div 2,00$ zależnie od rozpiętości dźwigarów, przy czym dla mniejszych rozpiętości dźwigarów współczynnik konstrukcyjny jest większy, dla większych zaś rozpiętości dźwigarów — odpowiednio mniejszy.

3. Własności dźwigarów parabolicznych

Rozpatrzmy dźwigar w kracie prostokątnej z dolnym pasem prostym i górnym pasem wielobocznym, którego węzły znajdują się na paraboli.

Rozpiętość dźwigara oznaczamy przez l , jego wysokość pośrodku rozpiętości — przez h .

1. Siły w prętach pasa prostego

Przy osiach współrzędnych, podanych na rysunku 132, równanie paraboli, na której leżą węzły pasa krzywego, będzie:

$$y = \frac{4h}{l^2} x(l - x). \quad [6]$$

Linia wpływowa dla pręta pasa prostego w przedziale pomiędzy węzłami $n - 1$ i n będzie trójkąt z wierzchołkiem pod węzłem $n - 1$ o podstawie l

i wysokości
$$h_{n-1} = \frac{x_1(l - x_1)}{l y_{n-1}}.$$

Wstawiając zamiast y_{n-1} jego wartość z równania (6)

$$y_{n-1} = \frac{4h}{l^2} x_1(l - x_1),$$

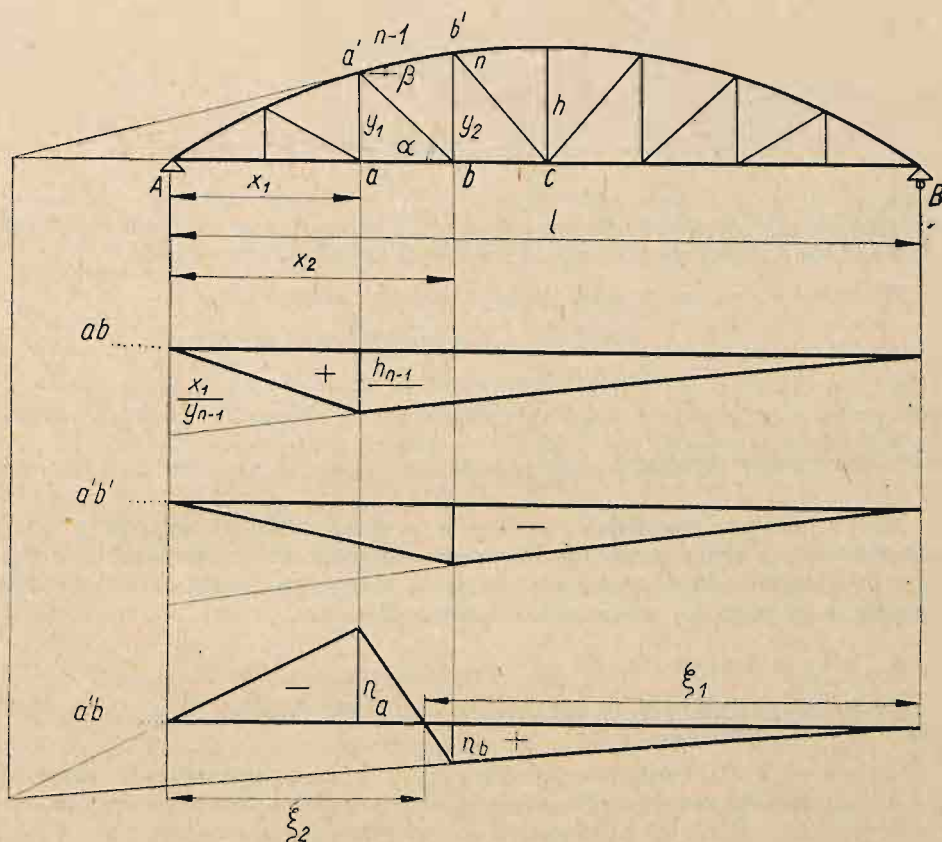
otrzymamy:

$$h_{n-1} = \frac{l}{4h}.$$

Widzimy zatem, że wysokość trójkąta linii wpływowej jest wielkością stałą i niezależną od położenia węzła.

Pole linii wpływowej $F = \frac{l^2}{8h}$ pomnożone przez obciążenie stałe p i ruchome q , czyli przez obciążenie sumaryczne $p + q = g$, określa siłę w przecie pasa prostego pomiędzy węzłami $n - 1$ i n równą $S_d = \frac{g l^2}{8h}$.

Rys. 132

Jak z tego wynika, siła ta jest wielkością stałą dla wszystkich prętów pasa prostego.

Stąd więc wynika pierwsza własność dźwigara parabolicznego: w pasie prostym siły od obciążenia równomiernego rozłożonego na całej rozpiętości dźwigara parabolicznego we wszystkich przedziałach pasa prostego są sobie równe.

2. Siły w prętach pasa parabolicznego

Linia wpływową dla pręta pasa krzywego w tym samym przedziale będzie trójkąt z wierzchołkiem pod węzłem n .

Wysokość tego trójkąta określa wzór:

$$h_n = - \frac{(x_1 + a) x_2}{l y_n \cos \beta},$$

jeżeli przez β oznaczymy kąt pochylenia pręta $a' - b'$ do poziomemu.

Wstawiając do wzoru dla h_n zamiast y_n jego wartość z równania (6) otrzymamy:

$$h_n = -\frac{l}{4 h \cos \beta}.$$

Sila pasa w tym przecie wyniesie:

$$S_y = -\frac{g l^2}{8 h \cdot \cos \beta}$$

rzut zaś tej siły na pas prosty poziomy:

$$S_y \cos \beta = -\frac{g l^2}{8 h},$$

tj. równa się sile w przedziale pasa dolnego z odwrotnym znakiem i jest równą wielkością stałą, niezależną od położenia przedziału w przęśle.

Wzór dla S_y można przekształcić w sposób następujący:

$$S_y = -\frac{g l^2}{8 h \cos \beta} = -\frac{g l m a}{8 h \cos \beta} = -\frac{g l m a_1}{8 h},$$

jeżeli przez a oznaczymy długość przedziału $a - b$ pasa krzywego, przez m liczbę przedziałów dźwigara i $\frac{a}{\cos \beta} = a_1$.

Możemy zatem stwierdzić, że siły w prętach pasa górnego przy obciążeniu równomiernym, rozłożonym na całej długości dźwigara parabolicznego, są proporcjonalne do długości prętów pasa krzywego i wzrastają począwszy od środków rozpiętości w kierunku podpór dźwigara.

3. Siły w krzyżulcach

Linia wpływowa siły w krzyżulcach $a'b$ tworzy dwa trójkąty z wierzchołkami pod węzłami a i b .

Wysokość tych trójkątów znajdziemy z równowagi węzła b przy sile $P = 1$, zaczepionej raz w węźle a i drugi raz w węźle b , oraz z równania rzutów wszystkich sił na oś poziomą.

Oznaczmy przez S_a^a i S_b^a odpowiednio siłę w prętach przedziałów pasa dolnego ab i bc , jeśli siła $P = 1$ zaczepiona jest w węźle a , przez S_a^b i S_b^b siły w tych samych prętach, jeśli siła $P = 1$ zaczepiona jest w węźle b ; zatem możemy napisać:

$$\eta_a \cos \alpha + S_a^a - S_b^a = 0 \quad \text{i} \quad \eta_b \cos \alpha + S_a^b + S_b^b = 0.$$

ponieważ

$$S_a^a = \frac{l}{4 h}; \quad S_b^b = \frac{l}{4 h}; \quad S_b^a = \frac{l x_1}{4 h (x_1 + a)} \quad \text{i} \quad S_a^b = \frac{l x_2}{4 h (x_2 + a)},$$

to

$$\eta_a \cos \alpha = S_b^a - S_a^a = \frac{l x_1}{4 h (x_1 + a)} - \frac{l}{4 h} = -\frac{a l}{4 h (x_1 + a)}$$

oraz

$$\eta_b \cos \alpha = S_b^b - S_a^b = \frac{l}{4 h} - \frac{l x_2}{4 h (x_2 + a)} = \frac{a l}{4 h (x_2 + a)}.$$

Podstawy trójkątów linii wpływowej otrzymamy z równania:

$$\frac{\xi_1 y_1}{x_1} = \frac{\xi_2 y_2}{x_2} \quad \text{lub} \quad \frac{\xi_1}{\xi_2} = \frac{x_1 + a}{x_2 + a};$$

na podstawie tych wzorów możemy określić:

$$\xi_1 = \frac{l(x_1 + a)}{l + a} \quad \text{i} \quad \xi_2 = \frac{l(x_2 + a)}{l + a}.$$

Pola trójkątów linii wpływowej będą:

$$F_1 = -\frac{a l^2}{8 h (l + a) \cos \alpha} \quad \text{i} \quad F_2 = \frac{a l^2}{8 h (l + a) \cos \alpha}.$$

Mając na względzie, że $\frac{a}{\cos \alpha} = z$ jest długością krzyżuleca i mnożąc odpowiednio pola linii wpływowej przez obciążenie ruchome q , otrzymujemy siłę w krzyżulecu:

$$S_z = \frac{q l^2}{8 h (l + a)} z.$$

Zatem siły w krzyżulcach są proporcjonalne do ich długości przy obciążeniu odpowiednich odcinków linii wpływowej.

Siły w krzyżulcach od obciążenia stałego, równomiernie rozłożonego na całej długości dźwigara, równają się zero, gdyż $F_1 + F_2 = 0$.

4. Siły w słupkach

Z równowagi węzła dolnego i z rzutu na oś pionową, przy obciążeniu równomiernym na całej długości dźwigara, wynika, że siła w słupku $N = g a$, tj. że słupki są rozciągane i pracują jako wieszaki na obciążenie węzłowe.

4. Własności dźwigarów hiperbolicznych

Rozpatrzmy dźwigar o dolnym pasie prostym i górnym pasie krzywym, zakładając, że przy najniekorzystniejszym obciążeniu równomiernym krzyżulec nie są ściskane.

Zachowamy wszystkie oznaczenia, jakie były wprowadzone przy rozpatrywaniu własności dźwigarów parabolicznych.

Mamy zatem

$$\frac{\xi_1 y_1}{x_1} = \frac{\xi_2 y_2}{x_2} \quad \text{lub} \quad \frac{\xi_1}{\xi_2} = \frac{x_1 y_2}{x_2 y_1};$$

z postawionego warunku otrzymamy:

$$(F_1 + F_2) p + F_1 \cdot q = 0,$$

$$F_1 (p + q) + F_2 p = 0 \quad \text{i} \quad F_1 + \mu F_2 = 0,$$

gdzie

$$\mu = \frac{p}{p + q}.$$

Na tej podstawie możemy napisać równania:

$$\frac{\xi_1 \eta_a}{2} + n \frac{\xi_2 \eta_b}{2} = 0 \quad \text{i} \quad \frac{\xi_1}{\xi_2} = -\mu \frac{\eta_b}{\eta_a} = \frac{x_1 y_2}{x_2 y_1},$$

czyli

$$x_1 y_2 \eta_a + \mu x_2 y_1 \eta_b = 0.$$

[7]

Mając wartości

$$\eta_a = \frac{1}{\cos \alpha} \cdot \frac{x_1}{ly_1 y_2} [x_2 y_1 - y_2 (x_2 + a)]$$

oraz

$$\eta_b = \frac{1}{\cos \alpha} \cdot \frac{x_2}{ly_1 y_2} [(x_1 + a) y_1 - x_1 y_2],$$

podstawiamy je do równania (7) i dzieląc równanie przez $x_1^2 y_1^2 (x_2 + a)$ otrzymamy wzór następujący:

$$\left(\frac{y_2}{y_1}\right)^2 + \left(\frac{y_2}{y_1}\right) \frac{x_2}{x_1} \cdot \frac{\mu x_2 - x_1}{x_2 + a} = \mu \left(\frac{x_2}{x_1}\right)^2 \cdot \frac{x_1 + a}{x_2 + a} \quad [8]$$

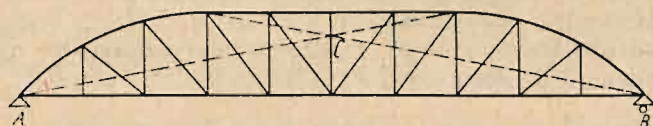
Równanie to jest równaniem hiperboli.

Mając np. y_1 możemy znaleźć y_2 , a mając y_2 możemy obliczyć y_3 itd.

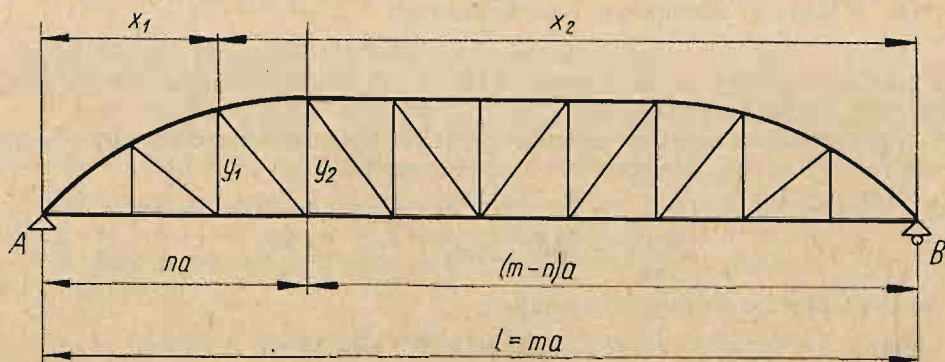
Krzywa wykreślona według tego równania biegnąc od jednego końca daje nam linię AB (rys. 133), biegnąc zaś od drugiego końca daje nam linię odwróconą BA .

Aby dźwigar całkowicie mógł spełnić postawione przez nas warunki, powinien mieć pas krzywy według linii ACB .

Krzywa taka nie wygląda estetycznie i dlatego wierzchołki dwóch krzywych łączy się prostą i otrzymuje się wtedy dźwigar, którego boczne węzły leżą na hiperbolach, środkowe zaś na linii równoległej do pasa prostego. Jest rzeczą oczywistą, że w środkowej części takiego dźwigara otrzymujemy krzyżulce ściskano-rozciągane.

Rys. 133

Rys. 134

Przy wprowadzaniu wzoru (8) nie wprowadziliśmy żadnych ograniczeń ani warunków. Pola linii wpływowej zostały dokładnie obliczone. Obecnie wprowadzimy warunek, że mamy do czynienia z obciążeniem tylko węzłowym, tzn. że punkt zerowy C linii wpływowej leży pośrodku przedziału.

Jeżeli zamiast x_1, x_2, y_1, y_2 podstawimy ich wielkości, wyrażone przez m, n, a (rys. 134 i 132) czyli:

$$x_1 = (n - 1) a, \quad x_2 = (m - n + 1) a$$

$$y_1 = y_{n-1} \quad \text{i} \quad y_2 = y_n,$$

to otrzymamy:

$$\eta_a = \frac{(n-1)a}{m \cos \alpha y_{n-1} y_n} [(m-n)y_{n-1} - y_n(m-n+1)].$$

$$\eta_b = \frac{(m-n)a}{m \cos \alpha y_{n-1} y_n} \cdot [n y_{n-1} - y_n(n-1)].$$

Suma rzędnych linii wpływowej pola ujemnego równa się:

$$\frac{\eta_a}{(n-1)a} [a + 2a + 3a + \dots + (n-1)a] = \frac{1}{2} \eta_a \cdot n.$$

Suma rzędnych linii wpływowej pola dodatniego wyniesie:

$$\frac{\eta_b}{(m-n)a} [a + 2a + 3a + \dots + (m-n)a] = \frac{1}{2} \eta_b (m-n+1).$$

Przy obciążeniu pola ujemnego linii wpływowej ruchomym ciężarem węzłowym q a i obu pól linii wpływowej ciężarem stałym węzłowym pa otrzymamy — po wstawieniu do sum zamiast η_a i η_b ich wielkości — następujące równania:

$$n(n-1)(p+q)[(m-n)y_{n-1} - y_n(m-n+1)] + (m-n+1)(m-n)p \cdot [n y_{n-1} - (n-1)y_n] = 0,$$

$$\begin{aligned} \frac{y_n}{y_{n-1}} &= \frac{(m-n)n[(p+q)(n-1) + p(m-n+1)]}{(n-1)[(p+q)n(m-n+1) + p(m-n)(m-n+1)]} = \\ &= \frac{n(m-n)}{(n-1)(m-n+1)} \cdot \frac{p m + q(n-1)}{p m + q n}. \end{aligned} \quad [9]$$

Wstawiając do ostatniego wzoru zamiast n , $n-1$ i m odpowiednio wielkości $\frac{x_n}{a}$, $\frac{x_{n-1}}{a}$, $\frac{l}{a}$ i wprowadzając stosunek $\frac{q}{p} = \beta$, otrzymamy równanie (9) w postaci:

$$\frac{y_n}{y_{n-1}} = \frac{x_n(l-x_n)}{x_{n-1}(l-x_{n-1})} \cdot \frac{l+\beta x_{n-1}}{l+\beta x_n}$$

lub

$$\frac{y_n}{x_n} \cdot \frac{l+\beta x_n}{l-x_n} = \frac{y_{n-1}}{x_{n-1}} \cdot \frac{l+\beta x_{n-1}}{l-x_{n-1}}.$$

Z ostatniego równania wynika, że wypisane stosunki są wielkością stałą, a zatem

$$\frac{y_n}{x_n} \cdot \frac{l+\beta x_n}{l-x_n} = \frac{y_{n-1}}{x_{n-1}} \cdot \frac{l+\beta x_{n-1}}{l-x_{n-1}} = \frac{y_{n-2}}{x_{n-2}} \cdot \frac{l+\beta x_{n-2}}{l-x_{n-2}} = C. \quad [10]$$

Zarówno równanie (8) jak i równanie (10) może posłużyć do obliczenia wysokości wszystkich słupków dźwigara hiperbolicznego, jeżeli przyjmiemy odpowiednią wysokość jednego słupka.

Zwykle obliczamy wysokość pierwszego słupka w kratownicy wychodząc z założenia, że u góry tego słupka będzie umieszczona rozpórka ramownicy. Zatem wysokość jego zależna jest od wysokości skrajni budowli, wysokości belki poprzecznej, wysokości rozpórki i położenia środków ciężkości pasa górnego i dolnego kratownicy.

Ażeby krzyżulce w końcowych krzywych częściach dźwigara nie były ściskane wskutek przyjętego niezupełnie odpowiedniego obciążenia stałego,

należy przy obliczaniu wysokości słupków przyjąć zwiększone obciążenie ruchome np. o $20 \div 25\%$.

Należy zaznaczyć, że różnice w wysokościach słupków dźwigara otrzymane ze wzorów (8) i (10) są niewielkie.

5. Najkorzystniejsze pochylenie krzyżulew dźwigarów o kracie zastrzałowej

Wprowadzimy następujące oznaczenia (rys. 135):

α — kąt pochylenia krzyżulca do pasa,

l — długość pasa,

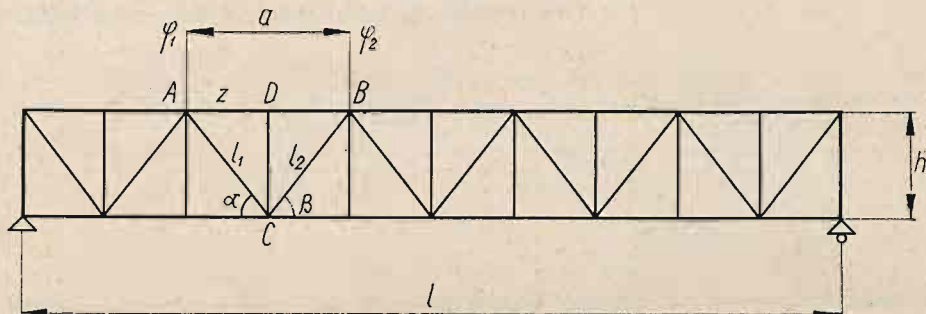
φ — współczynnik konstrukcyjny krzyżulca AC ,

β , l_2 i φ_2 — odpowiednie wielkości krzyżulca CB ,

h — wysokość dźwigara,

a — długość przedziału,

z — odległość od węzła A do prostopadłej CD .

Rys. 135

Rozpatrzmy dźwigar o pasach równoległych.

Największą siłę poprzeczną w przedziale AB oznaczmy przez Q ; wtedy możemy napisać, że przy dopuszczalnym naprężeniu stali k rzeczywiste objętości obu krzyżulew będą:

$$\frac{Q l_1^2 \varphi_1}{h k} \text{ i } \frac{Q l_2^2 \varphi_2}{h k}.$$

Objętości ich zaś na 1 mb dźwigara wyniosą:

$$V = \frac{Q l_1^2 \varphi_1}{a h k} \text{ i } V_2 = \frac{Q l_2^2 \varphi_2}{a h k}.$$

Rozpatrując wielkości a i z , od których zależą kąty α i β pochylenia krzyżulew do pasa jako zmienne wielkości i wyrażając l_1 i l_2 przez a , h i z , otrzymamy wzór określający objętość kraty na 1 mb dźwigara:

$$V = \frac{Q (h^2 + z^2) \varphi_1}{a h k} + \frac{Q [(a - z)^2 + h^2] \varphi_2}{a h k}.$$

Najmniejsza objętość V powinna odpowiadać:

$$\frac{dV}{da} = 0 \text{ i } \frac{dV}{dz} = 0;$$

z pierwszego równania otrzymamy, że

$$z^2 = \frac{a^2 q_2}{q_1 + q_2} - h^2,$$

z drugiego zaś

$$a = \frac{1}{q_2} z (q_1 + q_2)$$

i stąd znajdziemy, że

$$z = h \sqrt{\frac{q_2}{q_1}} \quad \text{ i } \quad a = \frac{(q_1 + q_2)}{\sqrt{q_1 q_2}}.$$

Ponieważ $a - z = h \sqrt{\frac{q_2}{q_1}}$, zatem $\operatorname{tg} \alpha = h \sqrt{\frac{q_1}{q_2}}$ i $\operatorname{tg} \beta = \sqrt{\frac{q_2}{q_1}}$,
a więc

$\operatorname{tg} \alpha \cdot \operatorname{tg} \beta = 1$, czyli $\operatorname{tg} \alpha = \operatorname{ctg} \beta$, tj. $\alpha + \beta = \frac{\pi}{2}$, z czego wynika, że najkorzystniejsze pochylenie krzyżuleców schodzących się w jednym węźle jest pod kątem prostym.

6. Najkorzystniejsze pochylenie krzyżuleców do pasa w kracie prostokątnej

Rozpatrzmy dźwigar o pasach równoległych, którego wysokość równa się h . Natomiast przez l_1 , q_1 , q_2 i a oznaczmy odpowiednio długość krzyżulca, współczynniki konstrukcyjne krzyżulca i słupka oraz zmienną długość przedziału

Załóżmy, że największa siła poprzeczna w przedziale równa się Q ; wówczas rzeczywista objętość kraty na 1 mb dźwigara wypadnie:

$$V = \frac{Q l_1^2 q_1}{h a} + \frac{Q h q_2}{a}.$$

Wstawiając do tego wzoru $l_1^2 = h^2 + a^2$ i przyrównując

$$\frac{dV}{da} = 0$$

otrzymamy:

$$a = h \sqrt{\frac{q_1 + q_2}{q_1}} \quad \text{ lub } \quad a = h \sqrt{1 + \mu}, \quad \text{ jeżeli przez } \mu \text{ oznaczmy stosunek } \frac{q_2}{q_1}$$

Przyjmując μ w granicach $1 \div 4$ otrzymamy kąt α w granicach $35 \div 24^\circ$. Jak widzimy, najkorzystniejsze pochylenie zastrzałów z punktu widzenia najmniejszej objętości kraty na 1 mb dźwigara dalekie jest od 45° i zależy od współczynników konstrukcyjnych q_1 i q_2 krzyżuleców i słupków.

7. Porównanie kraty krzyżulcowej z prostokątną

Rozpatrzmy kratę prostokątną i kratę krzyżulcową dźwigara o pasach równoległych i o jednakowej wysokości h i jednakowym przedziale a . Ponadto załóżmy, że współczynniki konstrukcyjne, zarówno w słupkach jak i w krzyżulcach kraty prostokątnej i krzyżulcowej, są jednakowe i równe q .

Jeżeli siła poprzeczna w rozpatrywanym przedziale jest Q i dopuszczalne naprężenie stali k , to objętość kraty prostokątnej równa się:

$$\frac{Q h q}{k} = \frac{Q (h^2 + a^2) q}{h k} = \frac{Q}{k} q \left(2 h + \frac{a^2}{h} \right).$$

Ponieważ objętość kraty krzyżulcowej równa się $2 Q \frac{\left(h^2 + \frac{a^2}{4} \right) q}{k h}$, to różnica pomiędzy objętością kraty prostokątnej a objętością kraty krzyżulcowej wyniesie:

$$\frac{Q q}{k} \left(2 h + \frac{a^2}{h} \right) - \frac{2 Q \left(h^2 + \frac{a^2}{4} \right) q}{k h} = Q \frac{a^2 q}{2 h k}.$$

Przy tych założeniach krata krzyżulcowa okazuje się pod względem objętości bardziej korzystna od kraty prostokątnej.

8. Krata półkrzyżulcowa

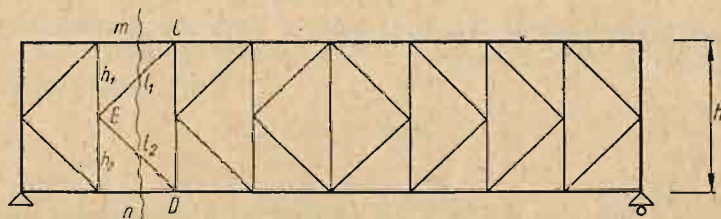
W dźwigarach z kratą półkrzyżulcową rozpatrzmy dwa zagadnienia:

1) jak należy dzielić słupek, czyli gdzie powinien się znajdować węzeł środkowy, aby objętość 1 mb kraty wypadła jak najmniejsza;

2) jaki powinien być stosunek przedziału do wysokości dźwigara, aby również objętość 1 mb kraty była jak najmniejsza.

Oznaczmy przez S_1 — siłę w krzyżulcu CE , α — kąt jego pochylenia do poziomu, l_1 — długość krzyżulca i q — jego współczynnik konstrukcyjny, przez S_2 , β_1 , l_2 , q_2 te same wielkości dla krzyżulca ED oraz przez S_3 , h_1 , h_2 , q_3 siłę w dolnej części słupka, wysokość górnej i dolnej części słupka oraz jego współczynnik konstrukcyjny.

Siła poprzeczna po lewej stronie przekroju mn (rys. 136) równa się Q i jest skierowana do góry. Wówczas z równowagi lewej odciętej części dźwi-

Rys. 136

gara i z rzutu wszystkich sił na oś pionową oraz z równowagi węzła i z rzutów na oś poziomą otrzymamy dwa równania, które po wstawieniu zamiast wielkości trygonometrycznych ich stosunków liniowych otrzymamy wielkość sił:

$$S_1 = -\frac{Q l_1}{h} \quad \text{i} \quad S_2 = \frac{Q l_2}{h}.$$

Z równowagi węzła D i z rzutu na oś pionową otrzymamy:

$$S_3 = -\frac{Q h_2}{h}.$$

Zakładając, że siła S_3 w całym słupku jest jednakowa oraz podstawiając zamiast l_1^2 i l_2^2 ich wielkości a i h_2 otrzymamy następującą objętość kraty przy dopuszczalnym naprężeniu k :

$$V = \left\{ [(h-h_2)^2 + a] q_1 + (h^2 + a^2) q_2 + h h_2 q_3 \right\} \frac{Q}{h k}.$$

Przyjmując, że przedział a jest wielkością stałą, dla min V możemy napisać równanie:

$$\frac{dV}{dh_2} = 2 h_2 (q_1 + q_2) - h (2q_1 - q_3) = 0,$$

z którego możemy określić:

$$h_2 = \frac{h}{2} \cdot \frac{2q_1 - q_3}{q_1 + q_2}.$$

Przyjmując zaś, że

$$q_1 = 1,5 q_3 \quad \text{i} \quad \frac{q_3}{q_2} = \mu,$$

otrzymamy:

$$h_2 = \frac{h}{2} \cdot \frac{2\mu}{1,5\mu + 1}.$$

Dla μ w granicach $1 \div 4$ stosunek $\frac{h_2}{h}$ wypadnie w granicach $0,40 \div 0,57$.

Zwykle przyjmujemy, że stosunek ten jest równy 0,5 i na tej podstawie węzeł wewnętrzny umieszczamy pośrodku słupka.

Zakładając zaś, że: $h_1 = h_2 = \frac{h}{2}$, otrzymamy rozwiązanie drugiego zagadnienia z równania:

$$\frac{dV}{da} = \frac{d}{da} \left\{ \left[\left(h - \frac{h}{2} \right)^2 + a^2 \right] q_1 + \left(\frac{h}{4} + a^2 \right) q_2 + \frac{h}{2} q_3 \right\} \frac{Q}{h k} = 0,$$

z którego możemy określić długość przedziału za pomocą wzoru:

$$a = \frac{h}{2} \sqrt{\frac{q_1 + q_2 + 2q_3}{q_1 + q_2}}. \quad [11]$$

Po wstawieniu do wzoru (11) $q_1 = 1,5 q_3$ i $\frac{q_3}{q_2} = \mu$ otrzymamy ostateczny wzór na długość przedziału:

$$a = \frac{h}{2} \sqrt{\frac{3,5\mu + 1}{1,5\mu + 1}}.$$

Przy wielkości μ w granicach $1 \div 4$ stosunek $\frac{a}{h}$ wypada w granicach $0,67 \div 0,73$, a więc można przyjąć długość przedziału $a = 0,7 h$.

9. Uwagi ogólne

Rozpatrzyliśmy warunki, które należy spełnić, aby otrzymać najmniejszą objętość dźwigara, lecz nie wprowadziliśmy całego szeregu czynników niewątpliwie wpływających na zmniejszenie lub zwiększenie całkowitego ciężaru przesła.

I tak na przykład uzależniliśmy ciężar dźwigarów od wysokości i ilości przedziałów, nie uwzględniając natomiast wpływu ich długości na ciężar belek pomostu itp.

Gdybyśmy jednak chcieli uwzględnić wszystkie czynniki, które wpływają na ciężar zarówno dźwigarów jak i całych przęseł, to nie moglibyśmy w należyty sposób rozwiązać tego zadania. Rozwiązanie to byłoby bowiem skomplikowane i praktycznie niewykonalne, gdyż trzeba byłoby wprowadzić do niego wiele wątpliwych czynników, tak że dokładność końcowych wyników budziłaby wiele zastrzeżeń.

Rozdział IV

LINIE WPLYWOWE

A. Budowa linii wpływowych najczęściej stosowanych kratownic w budowie mostów

1. Pojęcie linii wpływowej

Teoria linii wpływowych (linii wpływu) należy właściwie do statyki budowli. Ponieważ jednak linie wpływowe są podstawą obliczania mostów, a w kursie statyki budowli nie zawsze poświęca się liniom wpływowym dostatecznie wiele uwagi i miejsca, rzeczą pożyteczną dla czytelników tej książki będzie systematyczny przegląd linii wpływowych elementów kratownic najczęściej stosowanych w budowie mostów.

Linia wpływową dowolnej wielkości statycznej (siły, momentu, naprężenia, odkształcenia) nazywamy wykres, którego każda rzędna wyraża wartość tej wielkości statycznej, wywołaną przez obciążenie ruchome $P = 1$, w chwili gdy obciążenie $P = 1$ znajdzie się ponad tą rzędną.

Linia wpływową siły osiowej w danym przęcie kratownicy jest więc wykres, którego każda rzędna daje wielkość siły osiowej w tym przęcie kratownicy, wywołaną przez obciążenie kratownicy jedną tylko siłą ruchomą $P = 1$, ustawioną ponad tą rzędną.

Linia wpływowa jest więc wykresem siły w przęcie wywołanej przez obciążenie $P = 1$ jako funkcji położenia tej siły na moście.

Ponieważ obciążenie w kratownicach jest przeważnie węzłowe, dlatego siła $P = 1$ przesuując się kolejno od jednego węzła kratownicy do następnego przenosi się według prawa dźwigni na sąsiednie węzły kratownicy po linii prostej.

Jeżeli siła $P = 1$ nie przesuwa się po belkach podłużnych, które przez poprzecznice węzłowe przenoszą siłę $P = 1$ na węzły kratownicy, lecz bezpośrednio po danym przęcie kratownicy, to charakter linii wpływowej elementów kratownicy pozostanie ten sam, gdyż i ten pręt będzie przenosić siłę $P = 1$ na sąsiednie węzły kratownicy wzdłuż linii prostej, ale przy tym pod działaniem tej siły nastąpi dodatkowe ugięcie tego pręta pomiędzy sąsiednimi węzłami.

Powstaną wówczas tak zwane miejscowe momenty zginające, które w obliczeniach sił i przekrojów odpowiednich prętów kratownicy powinny być zawsze uwzględniane.

Przypadek powyższy zachodzi zazwyczaj w mostach drogowych z jazdą górą, gdy jazda odbywa się po nawierzchni ułożonej na belkach jezdni i na pasach górnych dźwigarów głównych lub w mostach kolejowych o średniej